

УДК 81'272:3.077.92]:070(477)"1917/1918"

Мовна політика українського уряду в редакційній політиці газети «Нова Рада» (1917 — початок 1918)

Олена СИНЯВСЬКА

канд. істор. наук, доц.
Одеський національний
університет імені І. І. Мечникова,
Одеса, Україна
Інститут досліджень Східної
та Південно-Східної Європи
імені Лейбніца,
Регенсбург, Німеччина
ol.syniavska@gmail.com
ORCID 0000-0002-7247-3590
© Синявська О., 2023

Мета статті — проаналізувати публікації київської газети «Нова Рада» періоду діяльності Української Центральної Ради, у яких відображено основні напрями мовної політики українського уряду та рефлексію з боку суспільства.

Аналіз історіографічного доробку дає змогу стверджувати, що в публікаціях сучасних істориків вказану тему висвітлено побіжно, переважно в контексті джерелознавчого вивчення історії української преси. Проте у визначений період газетна періодика була рупором офіційної державної політики та відбивала рефлексії суспільства на всі державотворчі процеси. Одним з провідних періодичних видань періоду УЦР була газета «Нова Рада», що видавалася українською мовою в Києві з березня 1917 року. Редакторами були Андрій Ніковський та Сергій Єфремов. Політичні позиції газети свідчили про її близькість до урядової політики та загалом про центристські позиції в національно-визвольному русі.

Особливість мовної політики в період діяльності УЦР обумовлювалася двома чинниками: тим, що молода українська республіка перебувала в постколоніальній мовній ситуації, а також політичним курсом УЦР в різні періоди її діяльності. Основними напрямками мовної політики, що знайшли висвітлення на шпальтах «Нової Ради» були: надання статусу офіційної (державної) мови українській мові; поширення українізації в діловодстві, освітній і культурній сферах; впровадження правил українського правопису, мовна політика щодо національних меншин. Газетні публікації мали на меті не тільки засвідчити юридичне закріплення статусу української мови та початок процесу українізації, а й сприяти фактичному втіленню мовної політики українського уряду в суспільно-політичному та культурно-освітньому житті.

Ключові слова: мовна політика, газета «Нова Рада», Українська революція, Центральна Рада, 1917–1918.

LANGUAGE POLICY OF THE UKRAINIAN GOVERNMENT IN THE EDITORIAL POLICY OF THE NEWSPAPER “NOVA RADA” (1917 – EARLY 1918)

Olena Syniavska

PhD in History, Associate Professor

Odesa Mechnikov National University, Odesa, Ukraine

Leibniz Institute for East and Southeast European Studies, Regensburg,
Germany

ol.syniavska@gmail.com

ORCID 0000-0002-7247-3590

The purpose of the article is to analyse the publications of the Kyiv newspaper "Nova Rada" during the period of the Ukrainian Central Rada, which reflect the main directions of the Ukrainian government's language policy and the reflection of society.

The analysis of the historiographical heritage allows us to assert that the publications of contemporary historians cover this topic in passing, mainly in the context of source research on the history of the Ukrainian press. However, in that period, newspaper periodicals were the mouthpiece of official state policy and reflected society's reflections on all state-building processes. One of the leading periodicals of the UCR period was the newspaper "Nova Rada", published in Ukrainian in Kyiv since March 1917. The editors were Andriy Nikovskyi and Serhiy Yefremov. The political positions of the newspaper indicated its closeness to government policy and, in general, its centrist position in the national liberation movement.

The peculiarity of language policy during the UCR's activity was due to two factors: the fact that the young Ukrainian Republic was in a post-colonial language situation and the political course of the Ukrainian Central Rada in different periods of its activity. The main areas of language policy covered on the pages of "Nova Rada" were: granting Ukrainian the status of an official (state) language; spreading Ukrainisation in the office work, educational and cultural spheres; developing rules for Ukrainian spelling; and language policy towards national minorities. The newspaper publications were intended not only to confirm the legal status of the Ukrainian language and the beginning of the process of Ukrainisation but also to facilitate the actual implementation of the Ukrainian government's language policy in socio-political, cultural, and educational life.

Keywords: language policy, newspaper "Nova Rada", Ukrainian Revolution, Central Rada, 1917-1918.

Актуальність проблеми

У роки революційних потрясінь і військових дій, у процесі творення нового ладу та власної державності разом з нагальними суспільно-політичними й соціально-економічними проблемами актуалізуються і питання культурного розвитку. Сьогодні, в умовах російської війни проти України, у суспільстві активно обговорюють питання історичної пам'яті, культурну політику, мовну ситуацію. Адже поряд з військовими успіхами та перемогами на фронті не менш важливими є внутрішні, інтелектуальні здобутки й перемоги. Така ситуація, на жаль, не є новою — більш ніж сто років тому молода Українська Держава переживала схожі пертурбації, в умовах воєнних дій і окупації, намагаючись відстояти власну незалежність, а разом і власну історію, культуру та мову.

Постановка проблеми

Мовна політика є одним з важливих аспектів функціонування держави. Сучасні політологи визначають мовну політику як поняття і явище, що залежить від низки чинників, серед яких важливу роль відіграє ідеологія, що панує на державному рівні, і мовна ситуація держави, яка визначається в тому числі і рівнем залежності чи незалежності від колишньої метрополії. Важливим чинником є так звана історична традиція того, яка мовна політика успадкована на державному рівні та хто її здійснює; які мовно-політичні відносини між опозиційними політичними інституціями, а також на міжвладному, міжполітичному та міждержавному рівнях (Савойська, 2020, с. 94). У багатонаціональних державах, як стверджує вітчизняна дослідниця Інна Плотницька (2007), мовна політика, форми впровадження якої детерміновані суспільно-політичним ладом, режимом правління, міжетнічними відносинами, є складником національної політики, позаяк вона «здатна закріплювати не лише привілеї панівної мови, а й сприяти врегулюванню національних конфліктів шляхом підтримки мов національних меншин» (с. 48).

За роки незалежності України в мовному питанні склалася не проста ситуація, в основі якої складне переплетіння історичних обставин. Не вдаючись до докладного історичного екскурсу, усе ж зазначимо, що, втративши свою автономію наприкінці XVIII ст., протягом «довгого» XIX ст. наддніпрянські українці змушені були доводити своє право на існування в умовах жорсткої антиукраїнської політики Російської імперії. Тому у 1917 році, коли в результаті Української революції було утворено Центральну Раду та

сформовано перший український уряд, одним з актуальних завдань стало формування власної мовної політики. Важливим чинником у цьому процесі була підтримка та популяризація урядового курсу засобами масової інформації.

Стан вивчення проблеми та невирішені питання

Аналіз історіографічного доробку дає змогу стверджувати, що історія створення та діяльності українських періодичних видань в період Української революції представлена в працях діаспорного дослідника Аркадія Животка (1990), провідних сучасних учених, професорів Руслана Пирого (2011), Григорія Рудого (2014), Павла Губи (1999). У дослідженнях вказаних істориків наведено огляд української преси, яку розглянуто як джерело для вивчення історії національно-визвольних змагань 1917–1921 років, запропоновано різні підходи до класифікації газетних публікацій і проведено їх джерелознавчий аналіз. У статті Григорія Рудого (2014) періодику часів Української революції визначено як комплекс історичних джерел та документальних матеріалів, що виступають у структурі суспільства передусім як його інформаційний інститут (с. 273). На матеріалах газетної періодики, архівних й опублікованих документів Павло Губа (2007) у дисертації «Періодична преса як джерело дослідження українського державотворчого процесу 1917–1920 рр.» розкрив форми, методи та засоби відображення державотворчого процесу на різних етапах Української революції. Руслан Пиріг (2011) зробив докладний бібліографічний і джерелознавчий аналіз української недержавної преси 1917–1921 років.

Водночас маємо зазначити, що в публікаціях сучасних істориків питання мовної політики українського уряду періоду УЦР у висвітленні засобів масової інформації, зокрема й газети «Нова Рада», не мали відображення. Вважаємо цю тему важливою, оскільки газетна періодика не тільки була рупором офіційної державної політики, а й відбивала рефлексії суспільства на всі державотворчі процеси.

Завдання статті. Загалом у період Української революції 1917–1921 років на території українських земель спостерігали видавничий бум — дослідники історії преси відзначали, що різні політичні партії, громадські організації та навіть приватні особи в цей час видавали близько 350 газет і журналів (Губа, 1999, с. 30). Українські часописи виходили практично у всіх регіонах України, але найбільша кількість газет побачила світ у Києві, який був центром революційних перетворень. Завдання дослідження полягають у

висвітленні історії видання та політичного спрямування провідної київської українськомовної газети «Нова Рада»; проведенні аналізу матеріалів газети «Нова Рада» періоду діяльності Української Центральної Ради; виокремленні публікацій, які відповідають меті дослідження; визначенні основних напрямів мовної політики українського уряду та рефлексії на них з боку суспільства.

Виклад основного матеріалу

Падіння самодержавства та проголошення УЦР в Наддніпрянській Україні поряд з нагальними питаннями політичного самовизначення, відносин з Тимчасовим урядом, територіальними та соціально-економічними проблемами загострили й національне питання. В авангарді молоді української влади стояла українська інтелігенція на чолі з діячами, які давно та послідовно актуалізували культурні й мовні питання. Михайло Грушевський, Володимир Винниченко, Сергій Єфремов, Дмитро Антонович, Іван Стешенко — ось далеко не повний список будівничих української державності, які в 1917 році на практиці розпочали реалізовувати те, що до цього часу розробляли переважно в теоретичній площині.

Газета «Нова Рада» — одне з перших періодичних видань, що видавалися з початку Української революції. Це була щоденна газета, яка виходила в Києві українською мовою. Спочатку видавцем було Товариство допомоги літературі, науці і мистецтву. Згодом газета стала офіційним органом Української партії соціалістів-федералістів, тобто репрезентувала помірковане крило українського національного руху передреволюційного часу. Проте редакція намагалася дотримуватися центристського суспільно-політичного звучання. Редакторами були Андрій Ніковський та Сергій Єфремов. З перших номерів у виданні газети брали участь Михайло Грушевський, Сергій Єфремов, Сергій Шелухін; фінансову підтримку надавав Євген Чикаленко. Склад редакції та політичні позиції газети свідчили про її близькість до УЦР та загалом про центристські позиції в національно-визвольному русі. Крім добре налагодженого інформаційного відділу й оглядів преси, у ній були широко представлені наука, освіта, література та мистецтво. На думку Аркадія Животка, газета швидко набула популярності, за рівнем публікацій не поступалася іншим київським газетам і легко конкурувала з російськомовними виданнями (Животко, 1990, с. 221).

Особливість мовного питання в період діяльності УЦР обумовлювалася тим, що молода українська республіка перебувала

в постколоніальній мовній ситуації, адже співвідношення носіїв української та російської мов не відповідало відсотку етнічних українців і росіян. Імперська влада нав'язала таку модель стосунків, у якій російська й українська мови сприймалися в суспільстві не як рівноправні, а як відносини між мовою та діалектом. Саме тому вже в першій відозві УЦР до українського народу від 9 березня 1917 року поряд із закликом домагатися від Тимчасового уряду «всіх прав» першочерговим завданням проголошувалося «заведення рідної мови по всіх школах, од нижчих до вищих, по судах і всіх урядових... і всіх неурядових інституціях» (Верстюк та ін., 1996, с. 38). На цю відозву газета «Нова Рада» відреагувала статтею Михайла Грушевського «Від слова до діла!» та заміткою про призначення нового попечителя Київської шкільної округи. Редакція зазначала, що Київська шкільна округа завжди була «однією із міцніших фортець реакційного обрусительства», але з призначенням Миколи Василенка тепер сподівається на широку українізацію та створення української школи (Нова Рада, 1917).

Найважливішою подією початкового етапу Української революції стало скликання Всеукраїнського національного конгресу, який підтвердив легітимність УЦР як всеукраїнського представницького органу й розглянув реалії та перспективи національного будівництва. На засіданнях конгресу пролунала низка важливих концептуальних доповідей щодо питань майбутнього державного устрою Росії. З вимогою національно-територіальної автономії України виступили Дмитро Дорошенко, Олександр Шульгін, Федір Крижанівський. Вимога автономії України викликала шалену протидію багатьох партій та організацій. Вони звинувачували українців у намаганні самочинно проголосити автономію та захопити владу в Україні, розвалити єдиний фронт, українізувати російськомовні школи, очистити Україну від інших національностей під гаслом «Україна для українців» тощо.

Трибуною і рупором цих представників російськомовного населення в Україні стала газета «Киевлянин», яка видавалася з 1864 року та позиціонувала себе як «літературна і політична газета Південно-Західного краю». Ця російськомовна приватна газета була однією з найкращих у дореволюційній Російській імперії й однією з найвпливовіших в Наддніпрянській Україні. За увесь час свого існування мала яскраво виражений шовіністичний, антиукраїнський, а після революцій і антибільшовицький характер. У 1918 році, коли Київ був окупований більшовицькими військами, редактор

Василій Шульгін був заарештований і видавництво газети тимчасово припинилося (Киевлянин, 1918). З появою «Нової Ради» почалась ідейна конкуренція між нею та газетою «Киевлянин», що переважно залишилися на консервативних позиціях російського національного руху. Так, у березні 1917 року «Киевлянин» повідомляє про створення в Києві товариства «юго-россов». Як пояснювала газета, «юго-россом» зветься той, хто визнає за свою мову російську літературну мову, а за місце своєї роботи — територію вільної України (Киевлянин, 1917). У відповідь «Нова Рада» публікує статтю «Нова національність», у якій намагається розібратися в тому, хто ж такі ці «юго-росси»: «Видима річ, що це не великоросіяни, бо їм нема чого ховатися за вигаданими псевдонімами. Виходить, що це наші старі земляки — малоросси, говорящие по русски!» (Нова Рада, 1917). Зазначаючи, що є дві національності — росіяни й українці, автор радить дописувачам «Киевлянина» визначитися, а не видумувати нові.

Одним з головних складників реалізації національного питання є вироблення та дотримання послідовної мовної політики. Важливість мови як національної ознаки така велика, що без мовної політики національна політика майже неможлива. Досліджуючи теоретичні аспекти мовної політики, мовознавці стверджують, що за своїм характером вона може бути наступальна (агресивна) або оборонна. Такий поділ цілком сприймається, якщо йдеться про агресію однієї держави (у цьому разі в галузі мови) стосовно іншої (Бублик, 2015). Саме терміном «агресивна» варто охарактеризувати мовну політику російського імперського уряду щодо української мови: від валуєвського «никакого украинского языка не было, нет и не может быть» до столипінського указу про заборону «инородческих организаций». Коли ж ми говоримо про мовну політику УЦР та Генерального секретаріату, варто застосовувати поширений серед мовознавців та істориків термін «лагідна українізація», оскільки відбувалася вона поступово, у декілька етапів, з дотриманням прав неукраїнських народів у межах українських земель.

Одним з важливих напрямів мовної політики українського уряду було надання українській мові статусу державної. Уперше українську мову як мову офіційну продекларувала УЦР 29 липня 1917 р. у «Статуті Вищого управління Україною»: «Всі закони тимчасового правительства мають силу на Україні від дня проголошення їх у Краєвім Урядовім Вістнику на українській мові» (Верстюк та ін., 1996, с. 67). Сучасні дослідники вважають, що про твердість намі-

рів діячів УЦР змінити мовну ситуацію в Україні й запровадити українську мову як функціонально першу для українців свідчать звернення Генерального секретаріату та секретаря народної освіти Івана Стешенка до українського народу (Данилевська, 2009, с. 59).

У цьому аспекті привертають увагу публікації, що відображали дискусії з мовного питання. Як правило, на сторінках більшості російськомовних газет друкували антиукраїнські виступи і йшли вони з різних таборів — від лібералів до радикалів. На сторінках українських газет, насамперед «Нової Ради», постійно публікували матеріали, що відображали погляди українських кіл на державотворчі процеси. У серпні 1917 року в «Новій Раді» опубліковано статтю Івана Огієнка «Рідна мова в українській школі» (Нова Рада, 1917). Ця стаття фактично була стратегічною програмою виховання нового покоління українців: «Мова — це наша національна ознака, в мові наша культура, ступінь нашої свідомості. Це форма нашого життя, життя культурного і національного, це форма національного організування... І поки живе мова — живе і народ як національність. Не стане мови — не стане і національності» (Нова Рада, 1917). Автор обґрунтовував необхідність упровадження в новій українській школі нових навчальних програм на всіх рівнях освіти (від початкової до старшої школи), у яких центральне місце мало би відводитися вивченню української мови та літератури.

Іван Огієнко, відомий політичний, громадський і церковний діяч, мовознавець, історик церкви, педагог, займає окреме місце серед плеяди видатних діячів періоду Української революції. Його постать відома сучасним науковцям. Ґрунтовним дослідженням про його життя та діяльність є книга Миколи Тимошика (2000) «Лишуть навіки з чужиною...» Митрополит Іларіон і українське відродження». Напередодні Української революції Іван Огієнко був приват-доцентом Університету Святого Володимира в Києві, активно займався українознавчою проблематикою, входив до кола національної інтелігенції, співпрацював з Михайлом Грушевським, Миколою Василенком, Борисом Грінченком, Агатангелом Кримським. Він одним з перших почав читати лекції в Київському університеті українською мовою, а після створення Генерального секретаріату увійшов до складу секретарства народної освіти українського уряду (фактично міністерства народної освіти). У цей період він виступив з ініціативою створення Українського народного університету в Києві, розробив нові курси «Історія української мови» та «Українська культура», вів активну видавничу діяльність. Іван Огієнко був

активним дописувачем газети «Нова Рада», у своїх публікаціях виступав за проведення широкої українізації в громадській та освітній сферах.

Крім дискусій щодо статусу української мови, відстоювання права на її існування та обговорення державної політики в цьому питанні, на шпальтах газети висвітлювалися інші мовні проблеми: розвиток освіти українською мовою, створення українських закладів освіти, підготовка вчительських кадрів, упровадження української мови у сферу культури тощо. Розуміючи важливість їх розв'язання, у газеті «Нова Рада» ввели рубрики «До справи українізації школи», «Література і наука», «Українські часописи» тощо, де розміщували новини щодо впровадження української мови в діловодстві, освіті та культурній сфері, повідомляли про діяльність всеукраїнських вчительських з'їздів.

«Нова Рада» активно висвітлювала процес українізації освіти як ще один важливий напрям мовної політики. Так, у серпні 1917 року газета опублікувала проєкт організації шкільних рад і закликала до його обговорення (Нова Рада, 1917), а в жовтні 1917 року — лист генерального секретаря освіти Івана Стешенка про запровадження в усіх школах вивчення української мови і літератури, історії та географії України (Нова Рада, 1917). Пізніше постійною рубрикою були повідомлення про організацію курсів української мови. Покажемо у цьому аспекті є оголошення про відкриття просвітницьких курсів при Університеті Святого Володимира. Газета повідомляла про курси українознавства, що охоплювали вивчення історії та культури України, та курси українського слова, які передбачали окремі лекції з історії українського письменництва, української граматики, стилістики та правопису (Нова Рада, 1918). Такі курси відкривалися не тільки в Києві, а й в інших університетських містах і регіональних центрах.

Актуальним у цей час було питання щодо правопису української мови. Уперше про це публічно заявив Іван Огієнко в уже згаданій статті в газеті «Нова Рада». Важливим етапом на шляху вдосконалення української мови Іван Огієнко вважав вироблення єдиного для всіх українських земель правопису, який би вживався у всіх сферах суспільного життя (від навчання в школі і до написання наукових праць) (Нова Рада, 1917). За дорученням першого міністра освіти УЦР Івана Стешенка саме Іван Огієнко склав правила українського правопису, які затверджено правописною комісією у травні 1918 року, уже за доби Гетьманату (Огієнко, 2001).

Від мовної політики держави залежить мовна ситуація в багатомовному суспільстві — уряд може стимулювати розвиток багатомовності в державі, а може стримувати і звужувати функціонування мов недержавних націй. У період УЦР мовна політика визначалася відповідно до задекларованих в законодавчих документах прав неукраїнських народів. Так, діловодство секретарства в національних справах велося мовою національних меншин паралельно з українською мовою; у III Універсалі УЦР проголошено: «народам великоруському, єврейському, польському та іншим на Україні признаємо національно-персональну автономію для забезпечення їм права і свободи самоврядування в справах їх національного життя» (Верстюк та ін., 1996, с. 95). В один день із IV Універсалом, яким проголошено незалежність України, Мала Рада ухвалила Закон про національно-персональну автономію. Усе це мало відбиток і на шпальтах «Нової Ради», адже газета друкувала повні тексти згаданих документів. Порушували це питання і у фейлетонах. Так, у фейлетоні «Що нам робити з меншостями?» А. Яринович (під цим псевдонімом друкувався в газеті Андрій Ніковський) писав, що проблема прав меншостей, що живуть в Україні, тісно пов'язана з мовним питанням. На його думку, універсальний рецепт мирного співжиття представників різних національностей на території українських земель полягає в підтримці меншин і наданні їм вільних умов розвитку (Нова Рада, 1918).

На початку 1918 року головними проблемами для обговорення на шпальтах газети були політичні події — війна з більшовицькою Росією, окупація Києва, підписання Берестейського мирного договору, прихід німецького війська в Україну, тому мовна проблематика була зведена до мінімуму, але не забута. У квітні 1918 року, буквально напередодні гетьманського перевороту, «Нова Рада» друкує розлогу статтю Сергія Шелухіна «Українське й руське», в центрі якої було національне питання. Ця публікація була відповіддю Сергія Шелухіна на звинувачення його в «боротьбі проти всього руського». Пояснюючи поняття «руський» і «український», він писав: «Українець не може бути гонителем всього руського, бо він би тоді був гонителем і українського. А русифікатори, отождествляючи руське з великоруським, нищать українське. От тим то я був і буду гонителем проти всяких русифікаторів» (Нова Рада, 1918).

Висновки

Сто років тому мовне питання в українському суспільстві було таким же гострим, як і сьогодні. Узявши політичний курс на автономію і федерацію, а з приходом до влади більшовиків в Росії і на незалежність, Українська Центральна Рада велику увагу надавала мовному питанню як складнику національної політики.

Мовну політику українського уряду відображено на сторінках газети «Нова Рада», яка була одним з провідних періодичних видань того часу. Редактори, автори публікацій і дописувачі газети дотримувалися центристських поглядів та розділяли офіційну політику УЦР і Генерального секретаріату щодо мовного питання.

Основними напрямками мовної політики УЦР, що висвітлені на шпальтах «Нової Ради», були: надання статусу офіційної (державної) мови українській мові; поширення українізації в діловодстві, освітній і культурній сферах; вироблення правил українського правопису, мовна політика щодо національних меншин. Газетні публікації мали на меті не тільки засвідчити юридичне закріплення статусу української мови та початок процесу українізації, а й сприяти фактичному втіленню мовної політики українського уряду в суспільно-політичному та культурно-освітньому житті.

СПИСОК БІБЛІОГРАФІЧНИХ ПОСИЛАНЬ

- Бублик, Л. (2015). Мовна політика як складова національної політики держави: міжнародний аспект. *Незалежний культурологічний часопис «І»*. http://www.ji-magazine.lviv.ua/2015/Bublyk_Movna_polityka.htm
- Верстюк, В. Ф., Бойко, О. Д., Гамрецький, Ю. М., Михайличенко, Г. М., Огінська, А. П., Осташко, Т. С., Устименко, В. М., Шаталіна, Є. П., Щусь, О. Й., & Яковлева, Л. В. (Упоряд.). (1996). *Українська Центральна Рада: документи і матеріали* (В. О. Коваленко, ред; Т. 1: 4 березня — 9 грудня 1917 р.). Наукова думка.
- Губа, П. І. (1999). Преса як джерело вивчення історії національно-демократичної революції в Україні (1917–1920 рр.). *Український історичний журнал*, 4, 29–40.
- Губа, П. І. (2007). *Періодична преса як джерело дослідження українського державотворчого процесу 1917–1920 рр.* [Дисертація доктора історичних наук, Київський національний університет імені Тараса Шевченка].
- Данилевська, О. (2009). *Мова в революції та революція в мові: Мовна політика Центральної Ради, Гетьманату, Директорії УНР* (Л. М. Хоменко, ред.). Київ.
- Животко, А. (1990). *Історія української преси*. Український технічно-господарський інститут.
- Киевлянин. (1917, 31 марта).
- Киевлянин. (1918, 25 февраля).
- Нова Рада. (1917, 31 березня–17 грудня).
- Нова Рада. (1918, 10 січня–27 липня).
- Огієнко, І. (2001). *Історія української літературної мови* (М. Тимошик, упоряд.). Наша культура і наука.

- Пиріг, Р. (2011). Джерела з історії Української революції 1917–1921 років: Періодична преса. *Архіви України*, 4, 132–145.
- Плотницька, І. (2007). Теоретико-методологічні засади аналізу мовної політики в державному управлінні. *Державне будівництво*, 1(1), 47–53.
- Рудий, Г. (2014). Київська періодична преса 1917–1918 рр. як джерело з історії Української Центральної Ради. *Україна ХХ століття: культура, ідеологія, політика*, 19, 272–284.
- Савойська, С. В. (2020). «Мовна політика» як явище і категорія. *Політичне життя*, 2, 93–102. <https://doi.org/10.31558/2519-2949.2020.2.13>
- Тимошик, М. (2000). «Лишусь навіки з чужиною...»: Митрополит Іларіон (Іван Огієнко) і українське відродження. Наша культура і наука; Український православний собор Св. Покрови.

REFERENCES

- Bublyk, L. (2015). Movna polityka yak skladova natsionalnoi polityky derzhavy: Mizhnarodnyi aspekt [Language policy as a component of the state's national policy: International aspect]. *Nezalezhnyi kulturolohichni chasopys "Yi"*. http://www.ji-magazine.lviv.ua/2015/Bublyk_Movna_polityka.htm [in Ukrainian].
- Danylevska, O. (2009). *Mova v revoliutsii ta revoliutsiia v movi: Movna polityka Tsentralnoi Rady, Hetmanatu, Dyrektorii UNR* [Language in revolution and revolution in language: Language policy of the Central Rada, Hetmanate, Directorate of the Ukrainian National People's Republic] (L. M. Khomenko, Ed.). Kyiv [in Ukrainian].
- Huba, P. I. (1999). Prеса yak dzhherelo vyvchennia istorii natsionalno-demokratychnoi revoliutsii v Ukraini (1917–1920 rr.) [The press as a source of studying the history of the national-democratic revolution in Ukraine (1917–1920)]. *Ukrainian Historical Journal*, 4, 29–40 [in Ukrainian].
- Huba, P. I. (2007). *Periodychna prеса yak dzhherelo doslidzhennia ukrainskoho derzhavotvorchoho protsesu 1917–1920 rr.* [The periodical press as a source of research into the Ukrainian state-building process 1917–1920] [Doctoral Dissertation, Taras Shevchenko National University of Kyiv] [in Ukrainian].
- Kievlyanin. (1917, March 31) [in Russian].
- Kievlyanin. (1918, February 25) [in Russian].
- Nova Rada. (1917, March 31–December 17) [in Ukrainian].
- Nova Rada. (1918, January 10–July 27) [in Ukrainian].
- Ohienko, I. (2001). *Istoriia ukrainskoi literaturnoi movy* [History of the Ukrainian literary language] (M. Tymoshyk, Comp.). Nasha kultura i nauka [in Ukrainian].
- Plotnytska, I. (2007). Teoretyko-metodolohichni zasady analizu movnoi polityky v derzhavnomu upravlinni [Theoretical and methodological principles of language policy analysis in state administration]. *State Formation*, 1(1), 47–53 [in Ukrainian].
- Pyrih, R. (2011). Dzhherela z istorii Ukrainskoi revoliutsii 1917–1921 rokiv: Periodychna prеса [Sources from the history of the Ukrainian revolution of 1917–1921: Periodical press]. *Archives of Ukraine*, 4, 132–145 [in Ukrainian].
- Rudyi, H. (2014). Kyivska periodychna prеса 1917–1918 rr. yak dzhherelo z istorii Ukrainskoi Tsentralnoi Rady [The Kyiv periodical press of 1917–1918 as a source of the history of the Ukrainian Central Rada]. *Україна ХХ століття: культура, ідеологія, політика*, 19, 272–284 [in Ukrainian].
- Savoiska, C. V. (2020). "Movna polityka" yak yavyshe i katehoriia ["Language policy" as a phenomenon and category]. *Political Life*, 2, 93–102. <https://doi.org/10.31558/2519-2949.2020.2.13> [in Ukrainian].

- Tymoshyk, M. (2000). "*Lyshus naviky z chuzhynoiu...*": *Mytropolyt Ilarion (Ivan Ohiienko) i ukrainske vidrodzhennia* ["I will remain forever with a foreign country...": Mytropolyt Ilarion (Ivan Ohiienko) and the Ukrainian revival]. *Nasha kultura i nauka; Ukrainskyi pravoslavnyi sobor Sv. Pokrovy* [in Ukrainian].
- Verstiuk, V. F., Boiko, O. D., Hamretskyi, Yu. M., Mykhailychenko, H. M., Ohinska, A. P., Ostashko, T. S., Ustymenko, V. M., Shatalina, Ye P., Shchus, O. Y., & Yakovlieva, L. V. (Comps.). (1996). *Ukrainska Tsentralna Rada: Dokumenty i materialy* [Ukrainian Central Rada: Documents and materials] (V. O. Kovalenko, Ed; Vol. 1: March 4 — December 9, 1917). *Naukova dumka* [in Ukrainian].
- Zhyvotko, A. (1990). *Istoriia ukrainskoi presy* [History of the Ukrainian press]. *Ukrainskyi tekhnichno-hospodarskyi instytut* [in Ukrainian].